

УДК 821.161.2.09-028.52:314.151.3-054.7(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.1/31>

Просалова В. А.

Донецький національний університет імені Василя Стуса

МІЖ СЦІЛЛОЮ І ХАРІБДОЮ: ПРО ПСЕВДОНІМІЮ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-ЕКСПАТРІАНТІВ

У статті з'ясовано причини, що призвели до того, що українські письменники-емігранти виявилися між двох вогнів: потерпали від рішень репатріаційних комісій, але після закінчення Другої світової війни боялися повертатися в Україну. Відчуваючи відповідальність за близьких їм людей, які лишилися в рідному краї, та намагаючись уникнути переслідувань за кордоном, вони ретельно приховували відомості про себе, свій родовід, свідомо перекручували факти своєї біографії або творили нову.

Предметом спостережень у статті стали переважно псевдоніми тих літераторів, які зазнали репресій в Україні або походили з родин «ворогів народу». Це досить численна група письменників-експатріантів, які не хотіли повертатися додому та робили все, аби будь-якою ціною уникнути репатріації.

Встановлено, що для псевдонімів літератори найчастіше обирали рідні топоніми: назви історико-географічних регіонів України (від Поділля – Борис Подоляк, від Волині – Петро Волиняк), міст (від Полтави – Петро Полтава та Леонід Полтава, від Лубни – Ф. Лубенський), сіл (від Диканька – В. Диканський), річок (Смотрич – Олександр Смотрич, поетичної назви річки Дніпро – Яр Славутич), островів (острова на Дніпрі – Микола Хортиця). Значно рідше були актуалізовані регіони вимушеного пошуку праці (В. Кубанець – Василь Чапля) чи місця позбавлення волі (М. Карельський – Микола Лазорський, Ю. Коларгонець – Юрій Лавріненко). Актуалізацією рідних топонімів автори намагалися зберегти хоча б духовний зв'язок з Україною. Псевдоніми виконували різні функції: допомагали приховати справжнє авторство художнього твору, рятували письменників та їх рідних від переслідувань з боку радянських спецслужб, служили автопрезентації в інонаціональних умовах.

Ключові слова: псевдонім, творча особистість, еміграція, діаспора, експатріант.

Постановка проблеми. Явище псевдонімії відоме ще з античних часів, зумовлене бажанням приховати відомості про авторство. Якщо ж брати до уваги українських письменників зарубіжжя, які прагнули хоча б не нашкодити рідним, що лишилися в Україні, то причин для утаємничення було досить багато, адже траплялися випадки загадкового зникнення людей із таборів для переміщених осіб та ліквідації їх радянськими спецслужбами навіть за межами України. Згадаймо хоча б заарештованого радянськими агентами в 1945 році у Празі чільного діяча Центральної Ради, поета, перекладача, публіциста Максима Славинського. Або вбивство в центрі Парижа Симона Петлюри, яке, за припущенням політичних і громадських діячів української діаспори, було інспіроване Кремлем, а здійснене Самуїлом Шварцбардом у 1926 році як нібито акт помсти за єврейські погроми, хоч відомо, що Головний отаман усіляко намагався їх не допускати, проте французьке правосуддя не лише не зважило на це, а й виправдало вбивство. Або викрадення в 1947 році співробітниками радянської контррозвідки СМЕРШ

в англійській зоні окупації Відня австрійського ерцгерцога Вільгельма Франца фон Габсбурга-Лотрінгена, політичного діяча та поета, автора збірки віршів «Минають дні» (1921), відомого під псевдонімом Василь Вишиваний, яким акцентувалася його любов до вишиванки. Звинувачений у співробітництві з ОУН, англійською і французькою розвідками, він незабаром після арешту помер у Лук'янівській в'язниці в Києві.

Для письменника-емігранта, який перебував на чужині й насамперед був змушений шукати засобів для виживання, літературний псевдонім мав особливе значення, адже дозволяв, з одного боку, обірвати ланцюг переслідувань, що тягнувся ще з України, а з іншого – не завдати клопотів рідним, які могли лишитися там. /Переслідувані Іван Багряний, Василь Гайворонський, Василь Барка та інші автори, рятуючи власне життя, не мали можливості забезпечити своїх рідних від розправи, тому докладали зусиль, щоб хоча б не нашкодити їм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слушні спостереження про прибрані імена укра-

їнських письменників-експатріантів висловив Ігор Качуровський, який відзначив, що автори охоче актуалізували «рідні топонімічні псевдоніми: Подоляк, Волиняк, Хорольський, Личаківський, Кошелівець, Лиман, двоє Десняків, двоє Полтав, Дніпряк, Дніпровський, Смотрич, Керч, Ворскло» [1, с. 551]. І хоч дослідник оперував багатьма псевдонімами тих літераторів, частину з яких знав особисто, проте спеціальної праці цій проблемі він не присвятив. «Потребує пильної уваги і свідоме спотворення власних прізвищ (В. Гайворонський), творення вигаданих імен і навіть біографій (Порфирій Горотак), ревне приховування родинних коренів, що ускладнює можливість ознайомлення широких кіл читачів із багатьма цікавими фактами літературного процесу діаспори» [2, с. 4], – зауважує упорядниці довідкового видання «Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості» Віра Просалова.

Новим емпіричним матеріалом збагатив псевдонімію українських письменників Веніамін Еппель [3], вказавши, які художні твори вони підписували тим чи іншим прибраним ім'ям. Придатною в аспекті аналізованої проблеми лишається і думка Олексія Дея: «[...] Не слід забувати, що серед багатьох літературних та публіцистичних жанрів є й такі, сама природа яких схиляє до вживання псевдонімів. Йдеться передусім про сатиричні жанри і твори в періодиці, які безпосередньо зачіпають живих конкретних осіб і цілі групи людей» [4, с. 29]. Проте системного дослідження псевдонімії українських письменників-експатріантів – на відміну від проаналізованих Наталею Павликівською («Словник псевдонімів ОУН–УПА», «Питання української псевдонімії ХХ століття») псевдо чільних діячів ОУН та УПА – ще не здійснено, що надає цій праці особливої актуальності.

Постановка завдання. Мета цієї студії – з'ясувати причини масової псевдонімії, що охопила, за висловом вже згаданого Ігоря Качуровського, українських літераторів за межами України, визначити характерні для них тенденції в автопрезентації. У цій статті зосередимо увагу на найбільш показових явищах псевдонімії, адже нерідко письменники вражали зливою вигаданих імен, тому охопити всі в межах однієї статті, звичайно, неможливо.

Виклад основного матеріалу. Щоб обмежити коло імен, зосередимо увагу на тих літераторах, які були вихідцями з родин «ворогів народу» чи самі зазнали репресій. За попередніми спостере-

женнями, це чимала кількість письменників, яким пощастило емігрувати та реалізувати себе за кордоном. Але було чимало й тих, хто став жертвою каральних органів, як, скажімо, донька Людмили Старицької-Черняхівської – талановита поетеса, перекладачка Вероніка Черняхівська (1900–1938) чи син Миколи Вороного – поет, автор творів для дітей, розстріляний в урочищі Сандармох, Марко Вороний (1904–1937). Про родину письменника, журналіста, видавця Антона Крушельницького, яка скористалася запрошенням радянського уряду, доречно згадати окремо, адже незабаром після переїзду були звинувачені в підготовці терористичних актів поет, драматург, мистецтвознавець і літературний критик Іван Крушельницький, якому не виповнилося ще й тридцяти років, та його молодший двадцятишестирічний брат Тарас – письменник, перекладач, скрипаль (обоє розстріляні в 1934 році), а в 1937 році в урочищі Сандармох сини – тридцятидвохрічний Богдан і двадцятип'ятирічний Остап – разом із батьком, який намагався, однак безуспішно, взяти вину на себе, також були знищені. Не помилила влада і доньку Володимиру (1903–1937), лікаря за фахом. Отже, практично вся чимала родина Крушельницьких, крім засланих невісток та онуків, була знищена.

Не легшою виявилася і доля родини письменника, літературо- та мистецтвознавця, композитора, бандуриста, етнографа, педагога Гната Хоткевича (1877–1938), який, за власним зізнанням, «працював за чотирьох душ, щоб скрізь було повно Хоткевича». Після каліцтва його позбавили харчового пайка як безробітного і таким чином прирекли родину на голодну смерть. «З великою прямою і, я сказав би, цинізмом писав про те один із ортодоксів того часу – І. Кулик, натякаючи на те, що письменників та діячів мистецтва примушують служити пролетаріатові... харчові пайки» [Цитую за: 5, с. 20].

У повоєнний час дружина Гната Хоткевича – Платоніда Володимирівна – була у Празі заарештована контррозвідкою «СМЕРШ» і відправлена до Києва. Військовий трибунал засудив її на 10 років позбавлення волі, а сина Богдана – на 15. Вона відбувала покарання в концтаборах Свердловської й Кіровської областей та Караганди, а Богданові, якого виключили зі школи за відмову вступити в комсомол, довелося відбутися трохи довше. І хоч він після звільнення прибув до Львова, одружився, проте не міг налагодити життя, знайти роботу, адже відчував, що стежать, що позначка в паспорті про термін покарання псує йому життя. Страх,

що тепер уже його маленький син Андрій може стати такою ж безневинною жертвою, як і він сам колись, не давав адаптуватися до умов. Тому він вирішив тікати з країни і загинув при спробі вплав досягти чужого берега¹. Лише доньці Галині, яку Платоніда Володимирівна загубила під час бомбардування залізничної станції в Угорщині, вдалося вибратися за кордон, написати спогади про родину Хоткевичів, а також завдяки щасливому збігу обставин дізнатися про спроби рідного брата залишити Україну.

Василь Чапленко, вже перебуваючи у вільному світі, так діагностував літературну ситуацію в Україні, що склалася внаслідок репресій: «Отже, такі підсумки: десятки знівечених талантів, недопущення до повного «зросту» письменницького покоління, превентивна стерилізація багатьох можливих одиниць, убивство в зародку початківців...» [5, с. 141]. Тому його висновок щодо літераторів того часу однозначний: пропащі сили.

З-поміж тих, хто зміг вирватися з лабет репресивної машини, були поет, прозаїк, драматург, публіцист, маляр Іван Багряний, автор памфлету «Чому я не хочу вертатись до ССРСР?», який першим наважився розповісти світу, що приховується за залізною завісою; майбутній письменник, політичний діяч Василь Гришко, ув'язнений ще неповнолітнім за протест проти колективізації, а у 1936 році виключений з університету за приховування фактів біографії і згодом відправлений на Колиму; літературознавець, публіцист, культурний діяч Григорій Костюк був звільнений за «націоналістичні прояви» в лекціях і висланий у Воркуту; письменник, критик, журналіст Петро Волиняк за прихильність до українізації був засланий на будівництво Біломорсько-Балтійського каналу; літературознавець, критик, публіцист, есеїст Юрій Лавріненко, названий партійною пресою «речником фашизму», відбував заслання в Норильському концтаборі; письменник, публіцист Віталій Юрченко (справжнє ім'я та прізвище – Юрій Карась-Галинський) був заарештований у 1929 році й засланий на Соловки, проте зміг утекти, подолавши тисячі кілометрів; поет, байкар, драматург Олекса Запорізький (справжнє ім'я та прізвище – Олексій Сенік) відбував покарання за звинувачення в контрреволюційній діяльності, а в роки війни написав п'єсу «Марко Отава», яку

поставили в окупованому фашистами Дніпро-дзержинську, що й змусило автора поспішно залишити Україну, бо радянська влада не пробачила б йому цього; був звинувачений у причетності до СБУ (1929) і ув'язнений письменник, літературознавець, мовознавець, редактор Василь Чапленко; письменник Микола Лазорський (справжнє ім'я та прізвище – Микола Коркішко) був у 1929 році заарештований і засланий на Соловки. Перелік не претендує на вичерпність, лише демонструє подібність сценаріїв, за якими були сфальсифіковані справи несправедливо засуджених літераторів.

За спланованим спецслужбами сценарієм, роль Юди у справі СБУ покладалася на молодшого брата Миколи Зерова – поета й перекладача Михайла Зерова, який згодом візьме псевдонім Орест. Проте під час першого арешту в 1929 році він відмовився співробітничати зі слідчими. Щоб не обмовити свого брата-неокласика як вигаданого організатора СБУ, він навіть намагався накласти на себе руки. Через безпідставність висунутих обвинувачень вийшов на волю, проте в 1938 році знову був заарештований, цього разу за нібито підготовку замаху на Сталіна й Ворошилова. Його життєва доля, як і багатьох інших втікачів із радянського «раю», сповнена несподіванок і втрат.

Перелік імен літераторів, яким не вдалося уникнути радянського «правосуддя», прояснює стан стагнації, що був зумовлений знищенням цвіту нації. «Тисячі засланих-в'язнів рубали ліс, обстругували кору, складали на сани, возили... Виснажені каторжною працею, обідрані й голодні ледве ступали по глибокому снігу. Робили уповільнено, від безсилля падали, вставали і мляво підрубали шаршаву кору сосен. Це були «штрафні» в'язні, що не могли виконати звірячого «уроку». Їх голодних і холодних лишили тут під вартою докінчувати... Може й закінчать, а може й ні... Більш того, ні... Аджеж треба кожному в'язню зрубати за добу 25 товстих сосен, застругати кору, обрубати віті і скласти на сани. Важка, каторжна праця під канчуком і багнетом чекіста...» [6, с. 237]. Так писав про каторжну працю репресованих Микола Лазорський, підписавши ці спогади псевдонімом Карельський, щоб акцентувати місце тортур.

Так само вчинив Юрій Лавріненко, назвавши себе Коларгонцем, тобто в'язнем штрафного табору Коларгон, що знаходився поблизу Норильська аж за Північним полюсом. Його найбільше вразили обморожені люди: «Ось вона стоїть перед моїми очима – звичайна жива підсоветська людина з відмороженими щоками, носом і підбо-

¹ «Та й ненавидів він [тобто Богдан. – В.П.] їх вже з дванадцяти років, коли забрали нізачо його батька. І він вирішив утекти, переплисти через Чорне море, десь там з Кавказу». Манько В. Від упорядника. *Хоткевич Г. Там, де не колеться трава. Гнат Хоткевич та його родина* / Галина Хоткевич ; упоряд. В. Манько. Львів : Апріорі, 2017. С. 8.

рідням, в бушлаті в'язня, на тлі звичайної жорстокої зими 1937–38 років на півострові Таймир на Північному крижаному океані – ген там на північний схід від гирла незмірного Єнісею» [7, с. 12]. Тому один із його псевдонімів – Коларгонець – вказує на місце ув'язнення, з якого, здавалося, не було вороття.

До псевдонімії вдавалися також, щоб уникнути примусового повернення в Україну, адже в повоєнний час на переміщених осіб полювали різні репатріаційні комісії. «Нас тут сотні тисяч таких, що не хочуть вертатись, – писав Іван Багряний. – Нас беруть із застосуванням зброї, але ми чинимо скажений опір, ми воліємо вмерти тут, на чужині, але не вертатись на ту «родіну». Я беру це слово в лапки, як слово, наповнене для нас страшним змістом, як слово чуже, з таким незрівнянним цинізмом нав'язуване нам радянською пропагандою» [8].

В очікуванні рішень репатріаційних комісій літератори ретельно приховували все, що було пов'язано з попереднім періодом життя: документи, походження, родинні зв'язки, час і місце народження. Уродженець села Вовківці Сумської області Леонід Полтава, наприклад, вигадав версію про свій шведський родовід, адже ще в дитинстві бачив у рідному краї могили загиблих шведів і тому взяв собі як оберіг прізвище Єнсен; засуджений до розстрілу Сергій Давиденко, автор роману «Замок над Водаєм», узяв прізвище померлого від тифу побратима Домазара.

Колишній очільник літературної організації «Забой» (1929–1933) Василь Гайворонський, який пережив арешт за звинувачення у троцькізмі, важкий період повоєнної невизначеності й пошуків порятунку характеризував так: «На нас, втікачів, почали полювати репатріаційні комісії чи місії. Представники советської влади їздили по селах і за своїм списком вимагали «ворогів народу». І я попросив люб'язну секретарку бюргермайстра, щоб вона змінила в моєму прізвищі деякі літери» [9, с. 133]. Завдяки цьому йому вдалося стати Гайдарівським, а родині, яка лишилася в Костянтинівці, що на Донеччині, вижити. Хоч дружина і троє дітей зазнали страху, коли до них прийшли з обшуком і вилучили все, що було пов'язане з головою родини, проте вони вціліли. Можливо, ті літери, змінені секретаркою, і виявилися рятівними.

Строкатість емігрантського середовища як щодо походження, так і суспільно-політичної орієнтації також змушувала літераторів бути обережними. Крім того, давалася взнаки невлаштованість побуту, про що писав у «Думках на дозвіллі» Юрій

Клен, відзначаючи, що вони лишалися людьми «без імені й держави», без власного кутка.

Найбільшу загрозу для експатріантів становили, звичайно, агенти радянських спецслужб, які діяли в багатьох куточках світу. Тому, щоб не наражати себе на небезпеку, літератори вигадували псевдоніми: письменник, літературознавець, мовознавець Василь Чапля приховувався під такими псевдонімами та криптонімами, як В. Гірчак, В. Світайло, В. Вагрослав, В. Кириленко, В. Кубанець, В. Недолубень, Гедзь, Вс, Вч, ВЧ-о; поет, прозаїк, фейлетоніст, публіцист Роман Купчинський – Мусій Гак, Чіпка Галант, Галакціон Чіпка, Доля Мирон, Мирон-Доля, Роман К., Харко, Учасник, Зиз, Рома, Р.К., Г.Ч., М.Д., Т.С. та ін.; прозаїк, драматург, гуморист, фейлетоніст Іван Антипенко – Анатоль Гак, Мартин Задека, Оса, Антоша Ко; Василь Королів – В. Диканський, Старий Василь, Подорожний, П. Щур, Хуторянин Старий, В. Дикий, Amator, В.Д., П-ий та ін.; звинувачений у причетності до СВУ літературознавець Петро Одарченко – Петро Василенко, Каленик, П. Макаренко, П.О., Петро Оксаненко, П. Римаренко, П. Козаченко, П.В., П. Заярський.

Письменники намагалися не афішувати свою участь у національно-визвольній боротьбі 1918–1921 років (Юрій Горліс-Горський, Борис Гомзин, Михайло Островерха, Олександр Вишнівський), у складі Української галицької армії (Микола Матіїв-Мельник, Михайло Курах, Павло Савчук, Лука Луців, Степан Клепарчук) чи Легіоні Українських січових стрільців (Осип Назарук, Левко Лепкий, Роман Купчинський, Петро Ковальчик, Едвард Козак), а також в Організації українських націоналістів (Осип Зінкевич, Богдан Подоляно, Степан Хрін), Українській повстанській армії (Петро Полтава, Іван Хміль, Максим Скороубський, Федір Одрач), дивізії «Галичина» (Віталій Бендер, Роман Колісник, Ярослав Курдидик, Святомир Фостун, Степан Любомирський, Стефан Конрад, Ростислав Кедр, Юрій Тис-Крохмалюк), що й досі викликає неоднозначне ставлення.

Псевдонімія служила автопрезентації літераторів. Свідомо обрана, вона в іншомовному світі ставала маркером української ідентичності. Так, літературознавець Володимир Дорошенко, як і Михайло Драгоманов, обрав псевдонім Українець, а відомий драматург, режисер, актор Єлисей Карпенко – Карпенко-Український, Є. А. Український.

Письменники прагнули актуалізувати свою малу батьківщину, зберегти хоча б у пам'яті «свій Єрусалим у більшовицькому полоні» (за висло-

вом Сергія Домазара), тому для псевдонімів активно використовували топоніми, які вказували на місце народження чи тимчасового перебування. Так, скажімо, письменник, літературознавець, критик, мемуарист, історик, журналіст Григорій Костюк, який народився на Поділлі, взяв псевдонім Борис Подоляк; уродженець Полтавщини, письменник, перекладач, громадський діяч Василь Королів обрав для автопрезентації псевдонім В. Диканський, що виник від назви легендарного села Диканька; письменник, педагог, журналіст, громадський діяч Петро Четчет родом із Волинської губернії взяв псевдонім Волиняк; поет, байкар, видавець, редактор Іван Манило, який народився на Запоріжжі, скористався гідронімом і став Дніпряком; літератор, актор, художник, громадсько-політичний діяч Федір Габелко свій зв'язок із Лубнами – тисячолітнім містом над Сулою – акцентував псевдонімом Лубенський; письменник, літературознавець, мовознавець Василь Чапля, якому після арешту у справі СВУ довелося шукати роботу в Середній Азії, на Кавказі, Кубані, підписувався як В. Кубанець; письменник, журналіст, редактор, громадський діяч родом із Галичини Анатоль-Юліан Курдик обрав одним із псевдонімів похідне від містечка Рогатин – Рогатинець, а письменник, журналіст, бібліотекознавець родом зі Львова Роман Маланчук – Личаківський, що походив від назви львівського передмістя – Личаків; поетеса, маляр, скульптор Оксана Лятуринська, яка народилася в селі Вишнівець на Волині, використовувала псевдонім Роксана Вишневецька, а поет, драматург, літературознавець, критик Павло Савчук – П. Буковинець.

Потреба приховати минуле, щоб урятувати себе та дітей, гостро постала перед дружинами репресованих. Так, скажімо, вдова Михайла Івченка – Людмила Коваленко, вже виїхавши за кордон, просила Владика Мстислава: «Але дуже прошу Вас, не пов'язуйте імені Івченко з моїм літературним псевдо “Л. Коваленко”. Для мене це дуже важно, щоб ці два імені ніколи не в'язались в одне, бо там є ще брати Івченка і їх родини, – і не хочу відповідати за те, що їх знову будуть тягати. Досить вони витерпіли за брата! Тому дуже і дуже наполегливо прошу Вас, у повідомленні про стипендію розкрити тільки Лесі псевдо (Л. Оленко), а моє псевдо не згадувати! Якщо ж будете писати про те, що більшовики лають Л. Коваленко – не в'яжіть цього з Івченком, і якщо можна – не згадуйте, що це – жінка. Нехай собі шукають якогось

Л. Коваленка!» [Цитую за: 10]. Обережність не була зайвою, адже йшлося про людські долі.

З подібними проблемами зіткнулися Олена Звичайна (Олена Дельгівська, у шлюбі – Джуль), чоловіка якої як учасника національно-визвольної боротьби, а потім «ворога народу» було заарештовано, сестри Лесі Українки – Ольга Косач-Кривинюк та Ізидора Косач-Борисова, чоловіки яких стали жертвами репресій, дружина очільника спілки селянських письменників «Плуг» Сергія Пилипенка – Тетяна Кардиналовська, дружина заарештованого в 1933 році Івана Благовірова – Марія Цуканова (дівооче прізвище – Скоромна), дружина репресованого завідувача кафедри української мови і літератури Харківського університету А. Панчука – поетеса, перекладач Оксана Мельничук (грузинка за походженням Маріне Галінадзе), авторка творів для дітей Катерина Перелісна (Катерина Глянько, у шлюбі – Попова), батько та чоловік якої були заарештовані. Ольга Мак, скажімо, залишила спогади «З часів єжовщини», надавши слово своєму заарештованому чоловіку Олександру, якого наділила власним псевдонімом Мак, отже, повідавши достовірну історію устами вигаданого наратора, що теж служило приховуванню реальних людей.

Висновки і пропозиції. На основі аналізу літературних імен, які письменники-експатріанти обирали замість власних, виявлено значну кількість псевдонімів, утворених від топонімів: назв історико-географічних регіонів України (від Поділля – Борис Подоляк, від Волині – Петро Волиняк), міст (від Полтави – Петро Полтава та Леонід Полтава, від Лубни – Ф. Лубенський), сіл (від Диканька – В. Диканський), річок (Смотрич – Олександр Смотрич, поетичної назви річки Дніпро – Яр Славутич), островів (острова на Дніпрі – Микола Хортиця). Таким чином письменники намагалися зберегти хоча б віртуальний зв'язок із рідним краєм. Значно рідше були актуалізовані регіони вимушеного пошуку праці (В. Кубанець – Василь Чапля) або місця позбавлення волі (М. Карельський – Микола Лазорський, Ю. Коларгонець – Юрій Лавріненко). Прибрані імена дозволяли не завдавати клопотів рідним, які лишилися в Україні, допомагали уникнути небажаної репатріації.

Висловлені у статті спостереження не претендують ні на повноту, ні тим більше на вичерпність, а потребують розширення джерельної бази за рахунок залучення більшої кількості імен. Виникає потреба здійснити аналіз псевдонімів дітей «ворогів народу», тих, кому вдалося залишити Україну й описати розправу над рідними.

Список літератури:

1. Качуровський І. Проза Олекси Ізарського. *Променисті силуети: лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки*. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 551–564.
2. Просалова В.А. Українського літературного цвіту – по всьому світу... *Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості*/ упоряд. В.А. Просалової. Донецьк : Східний видавничий дім, 2012. С. 3–5.
3. Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів / Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ, 1999. 116 с.
4. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.). Київ : Наукова думка, 1969. 559 с.
5. Чапленко В. Пропаші сили: Українське письменство під комуністичним режимом 1920–1933. Вінніпег : накладом УВАН, 1960. 143 с.
6. Карельський М. Дзенькіт сокири. Зі спогадів в'язня. *Новий обрій*. Мельборн, 1999. Ч. 11. С. 237–238.
7. Лавріненко Ю. Чорна пурга та інші спомини. Мюнхен : Сучасність, 1985. 186 с.
8. Багряний І. Чому я не хочу вертатись до СРСР? URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1210> (дата звернення: 05.04.2024).
9. Гайдарівський В. Дещо про себе і свою творчість. *Письменики української діаспори: донбаський вимір* /упоряд. В. А. Просалова. Донецьк: Східний видавничий дім, 2010. С. 128–133.
10. Скрипка Т. Доля. Людмила Івченко (Коваленко). URL: https://www.t-skrypka.name/Persons/LIvchenko.html#google_vignette (дата звернення: 01.05.2024).

Prosalova V. A. BETWEEN SCYLLA AND KHARIBDA: ON PSEUDONYMITY OF UKRAINIAN EXPATRIATE WRITERS

The article reveals the reasons why Ukrainian emigrant writers were caught between two fires: they suffered from the decisions of repatriation commissions, but they were afraid to return to Ukraine after the end of the Second World War. Feeling responsible for their loved ones who remained in their native land and trying to avoid persecution abroad, they carefully concealed information about themselves and their family tree, deliberately distorted the facts of their biography or created a new one.

The subject of the article's observations is mainly the pseudonyms of those writers who were repressed in Ukraine or came from families of "enemies of the people". This is a fairly large group of expatriate writers who did not want to return home and did everything to avoid repatriation at all costs.

It has been determined that the writers most often chose native place names for their pseudonyms: names of historical and geographical regions of Ukraine (from Podillia – Borys Podoliak, from Volyn – Petro Volyniak), cities (from Poltava – Petro Poltava and Leonid Poltava, from Lubny – F. Lubenskyi), villages (from Dykanka – V. Dykanskyi), rivers (Smotrych – Oleksandr Smotrych, the poetic name of the Dnipro River – Yar Slavutych), islands (islands on the Dnipro – Mykola Khortytsia). Much less frequently, the regions of forced labour search (V. Kubanets – Vasyl Chaplia) or places of imprisonment (M. Karelskyi – Mykola Lazorskyi, Y. Kolarhonets – Yurii Lavrynenko) were adopted. By actualising their native place names, the authors tried to maintain at least a spiritual connection with Ukraine. Pseudonyms served various functions: they helped to conceal the true authorship of a work of fiction, saved writers and their families from persecution by the Soviet secret services, and served as a form of self-presentation in foreign environments.

Key words: *pseudonym, creative personality, emigration, diaspora, expatriate.*